

եկան՝ յառաջ երթալու. բայց թէ ինչ ճամբով և ուր և ուր դադրելով՝ ի վարագոյ մինչեւ ի վաղարշապատ մայրաքաղաքն, մեր պատմիչն կ'ըսէ. « Անտի գերթալն ի մար-
« տիրոսական տեղիոն՝ յաղապս որոյ մեզ
« փրկութեան ճանապարհ, ուսցիս համառօտ
« յԱլեքսանդրոսէ » : Ագաթանգեղոս կու-
սանաց ճամբորդութիւնները չի պատմեր. այլ
մէկ շունչով կամ գրչով Հռովմէն հասցընէ
« ի վաղարշապատ, ի նիստ թագաւորացն
« Հայոց. այնուհետեւ մտանէին ի Հնձնա-
« յարկս այգեստանւոյն, որ կան շինեալ ի
« հիւսիսոյ յարեւելից կուսէ. և կերակրէին
« ընչիւք իւրեանց՝ ի վաճառաց քաղաքին. և
« ոչ այլ ինչ գոյր թոշակ ընդ նոսա գոր ու-
« նէին. բայց մի ոմն ի նոցանէ ունէր ա-
« րուեստ ապակագործաբեան, առնել ոչոյնս
« ապակեղէնս, և տալ գինս ընդ կերակրոյ՝
« աւուրն պարենի ոռնիկ » :

Գաղղիքն մեզք այլ Հօս այս Ս. Կոստա-
նաց երկար ճանապարհագրութիւնն, որ թերեւս
ընթերցողին այլ երկար և աւելորդ թուի.
բայց, ոչ միայն դիտնորէն հետաքննական
է դա, այլ և մեր էական խնդրոյն համար
կարեւոր, ինչուան Գ դարու վերջերը քրիս-
տոնէութեան հետեւեր յայտնելով ի Հայս,
իբրեւ վերջին նշողք Արշալուսոյ՝ յառաջ
քան զելս համատարած լուսաւորիչ արեգա-
կանն :

Ասկէ այլ աւելի՝ դարմանք մի ի դարմանա-
լիս՝ ցուցընէ Նախախնամութիւնն Աստուծոյ,
այնքան երկար ճամբաներով՝ յԵւրոպիոյ,
յԱֆրիկէն (յԱլեքսանդրիոյ) և յայլեւայլ
աշխարհաց Ասիոյ՝ առաջնորդել բերել յայլա-
զան այլակրօն ազգաց միջեւ, երբեմն շիտակ
և երբեմն խոտորկոտուր ճամբաներով՝ քանի
մի տասնեակ պառաւ և օրիորդ կուսանաց,
հանգերձ իրենց հոգեւոր պաշտօնիւք. տեղ
տեղ ցրուելով և թողլով անոնցմէ, և զբաղ-
մութիւնն՝ առանց հեթանոսաց զգուսնաց և
հալածանաց մատնելու՝ հասցընել՝ ուր որ
սահմաններ էր իրենց, փութաւոր և անմահ յի-
շատակաց արժանի վկայութեամբ : Գարձեալ,
գարմանք մ'այլ, նման սպանողի որդի Գրի-
գորին՝ առ որդի սպանելոյն բերել յարեւն,
առ նոյն թագաւորն Հայոց՝ փնտռող կուսա-
նացն՝ զորդամար կայսերն, բերելն ինչուան

արքունեաց ագարակին մէջ դադրեցընել,
զԱյն, որոյ վրայ՝ իբրեւ

« ի վերայ միոյ պատուական մարգարտի՝
Խաղաքին ցընծալով՝ ամենայն հեթանոսք.
Արեւելք, յԱրեւմուտս ընթացեալ հասնի,
Քաղաղել յայտնապէս ըզջնող տեսու-
թիւնն :

Լուան թագաւորք և լըցան խնդութեամբ.
Որսալ յանձն առին ըզգաղտնի մեծու-
թիւնն.

Պարգեւել իրերաց խոտտնային բանւիք,
Եւ ծածուկ հնարիւք՝ գողտաւ ի մի-
մեանց » :

Եթէ ոտակ քաղաքական դէպք մի ըլլար
այս կուսանաց ուղալիսի ճամբորդութիւն մի,
արժան էր կանգ առնուլ և քննել զարմաց-
մամբ. իսկ երբ այդ դժուարակոխ խորտու-
րորտ ճամբուն ծայրն՝ կու հասնի ի բարձրու-
թիւնս երկնից և յարճալութիւն Ատուծոյ,
չարժէր այդ կուսանաց արեւամբ գնուած ան-
ձին համարուելով իսկ Հետեւիչն՝ անոնց արիւ-
նտամ և պատըտամ փափուկ ոտից կրնգին :
— Կնքեմք այս տեղ և մեկք մեր եկեղեցոյ
Արշալուսոյն պատմութիւնը, եթէ չնքք կա-
րող՝ ոչ այն կուսաւորս ճամբաներն և ոչ կո-
խող զարապարները պահնելով՝ համարուել
անոնց իւրս անգամ համարուած և համարու-
րելով՝ զօրացած՝ Խալը. և դառնանք քիչ մ'այլ
աւելի մօտէն նկատել Հայոց ազգիս հրաշա-
լի քրիտոնէական լուսաւորութեան երրորդ
միջնորդը. Հսկփսիւհէն :

Շարայարելի Ը. Գ. Կ. Ս. Ա. Ի. Ե. Ան.

Հ Ա Ն Ք

ԵՒ ԻՐԵՆԵՑ ՍՏՈՒԳՈՐԱՆՈՒԹԻՒՆՆ

(Շար. տիւ էջ 108)

Կայծքար

Մ եր հին բարդ բառերէն է. և ասոր
հոմանիչ են Գալախագ, Ալուէսաքար. Կոչի
նաեւ Խիստ քար և Կաճքար : Ոմն յո. բառն

Հայկազեան բառարանը ինչպէս առաջ յիշեցինք, Կապար բառին ստուգաբանութեան մասին աւելի լուսաւոր գաղափար ունի, քան թէ Հինգերարպէյէնտեանին ստուգաբանական բառարանն, որ անկից շատ վերջը հրատարակուած է և Հմտական գիտութեանց յառաջդէմ ժամանակին մէջ՝ Յարգ. Հեղինակին ստուգաբանութիւնը շատ առաջադիմ կ'երեւի. կը գրէ. « Կապար իբր զի Կապար ծանր է քնութեամբ և վայրահակ, և Կարապ և Սաւիշա Վուրին երեսը կը կենան: Մենք ալ սաստիկ ծանրութիւնը կապարի օրինակաւ կը բացատրենք. լատ. Plumbeus, նշ. կապար, և փոխաբերութեամբ նշ. ծանր: — Բնկըդմեցան որպէս կապար ի Վուրս սաստիկս (Նէ. Ժ. 10): — Քան զկապար զի՞նչ ծանր լինիցի (Սիւրբ, Ի. Բ. 17)¹: Լաւ է օրինակներն և մեկնութիւնն, բայց այդ ստուգաբանութիւն չէ: »

Կապար բառն նախնեաց գրութեանց մէջ՝ ունի երեք իմաստ. նախ կը նշանակէ հանաժանութիւն մտադը, որ շինութեանց և գործեաց համար շատ կը սպասուի. « Ձեռնովք թաղեցաւ, որ առաւել քան զկապար մածուցանէր ընդ մարմնոյն զկաւան » (Ուղ.) : Երկրորդ, զառնապատուղ փշոտ բոյս մը՝ որ լատ. *Cyperis*, յն. *Κάππαρις* : « Եւ զի խոտն Կապար տարածանի ընդ երկիր և ոչ բարձրանայ. այսպէս և մեղաւորքն առ երկիրս միան » (Տօնակ) : Երրորդ բերել գրիչ. « Չառաջին ծրագրութիւն կապարին ոչ ի բաց բառնայ » (Շ. մտթ.) : — Իրեւ Հոմանիչ Կապար բառին Ոսկիփորկի մէջ՝ գործածուած է Արթիւն. « Արթիւն սեւա, որ է Կապար » :

Մի քանի բառագիրներ Արթիւն բառը Կապարի հոմանիչ ընդունած են. իսկ Վ. Հ. Քալանտիր զայն զգ. Molybdene բառին կը սեփականէ. « Կապար ի մեզ տաի եւս Արթիւն յետնոց, գոր ես սեպհականեցի Molibdene մետաղի, որ է նման կապարայ » : Արթիւն բառը Ս. Գրոց թարգմանութեան մէջ գործածուած չի գրեւորուած: — Հին ռոմէն Կապարը գրութեան կամ քանդակելու համար շատ կը գործածուէր. վեմարան և Հոնտոր Նաւապետն կը բացադանէ « Ո՛ր տայր ինձ գրել զբանս իմ, և հանել զնոսա ի մատեան յաւիտեան, զրչաւ երկաթեաւ ի Կապարի կամ ի վէմա քանդակեալ » (Յովք. ԺԺ. 23): — Երկաթէ գրելով կը փորագրէին կարծր քարերն և փոքրագրութիւնները կապարով կը լեցընէին. Հին Եգիպտացիներէն միացած արհեստ մըն է² որ մինչեւ մեր օրերը հասած է և տաւ կարին կը գործածուէր³: Յետնագոյն զրչաւ գրաց մէջ կապարի մասին քանազան յատկութիւններ կը կարդայք. ուսումնական բաւական կարեւորութիւն մ'ունի Հետեւեալ⁴ սահմանն եթէ ճիշդ է:

Շարայարեղի

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ

ՆԱՐԵԿԱՅԻՆ¹ ԵՆ. ՆԱՐԵԿԸ

ՆԵՐԶԱՆՈՒՐ ազգերու գրականութեան մէջ, հազուապէս են մատենագիրներ՝ որք եղած ըլլան խորհրդական միանգամայն և ժողովրդական — պատկառելի և սիրելի: Խորհրդականութիւնը կից է անծանօթին, ստուերոտին, խաւարին հետ. ժողովրդականութիւնը ծանօթին, լուսաւորին, արեգակին հետ: — Նարեկացին իւր անձին մէջ միացուց այս երկու յատկութիւնը: Մեր մատենագիրներոն մէջ, իրով զատ, ոչ ոք ունի երկուքն ի միասին:

1. Նարեկացին ծնաւ 931ին, մեռաւ 1011ին: Հայրը՝ Խոռով: Անձեւացեաց եպիսկոպոս էր: Մանուկ հասակէն կրօնաւորեցաւ Նարեկացի վանքին մէջ: Քահանայական և գրաւորական կեանք մ'անցուց:

1. Տեա. Ստուգաբանական բառարան. Հայ լեզուի. Կ. Պոլսոյ. 1894:

2. Հմտ. Պրիւիտս ԺԳ. 21. Եւ Տակիտոս Տարեգ. Բ 69:

3. Հմտ. Diet. of the Bible. Lead:

4. Յայագա Ականց զրչագրին կ'ըսէ «... Նոսա բացենք զարձիմն և դնեն զալմասն ի մէջ արեւնի, և պատուածն և զնին ի վերայ երկաթի օրհնի(?) և երկաթի կռնով հարկանեն ի վերայ արեւնին. որ ալմասն ի մէջն է, կոտորի ալմասն և մնայ ի մէջ արեւնին, և չի սփռիլ: այսինքն տաղըրմիշ լինիլ. արեւնի գիծութիւնն զինքն ժողով պահէ, յետոյ բանան զարեւնին և հանեն զկոտորեալ ալմասն և ի բան տանիլ »: Մեզ անծանօթ է ալմասնի այս տեսակ փշրուելուն գիւտը, որ շատ օգտակար պիտի լինէր եթէ առապելի նման բան մը չըլլար: